

BEDAVAYA DEMOKRASİ DE KALKINMA DA YOK

Hafta içinde hem büyüme hem de enflasyon rakamları açıklandı. Sonuçlar pek iç açıcı değil. Kuşkusuz bu sonuçlarda pandeminin etkisi büyük. Pandemiden önce de makroekonomik dengeleri kuramamıştık. Zaten hiçbir dengede, zigzaglar, dalgalanmalar yaratmadan sürdürülebilirlik sağlayamıyoruz. Makroekonomik göstergelerin çoğunda negatif ayrışıyor, kırılma noktalarımız artıyor.

Büyüme:

Son beş yılın hareketli ağırlıklı büyüme oranı %3,2. Potansiyel büyüme oranımız %5 ten düştü. Bu nedenle geçmiş krizlerden farklı olarak daralma veya bir başka deyişle küçülme dönemleri uzamaya başladı. Bundan sonra durgunluk dönemleri kısa sürede kalıcı olarak atlatılamayacak. Açıklanan büyüme rakamlarını şöyle özetlemek mümkün; 2020 yılı ikinci çeyreğinde Türk ekonomisi yıllık bazda %9,9 oranında, çeyrekte çeyreğe ise %11 oranında 2009 dan bu yana en hızlı daralmasını kaydetti. Ekonominin GSYH büyüklüğü 742,9 milyar dolar oldu. Bu tutar 2019 sonunda 754 milyar dolardı. 2020 yılında birinci ve ikinci çeyreklerde küçülen Türkiye ekonomisi teknik olarak resesyona girdi. Piyasalar bir nebze daha yüksek daralma bekliyordu. Ancak 2019 2. çeyreğinin (-)%1,7 daralmış olması küçülme oranını aşağı çekti. İkinci çeyrekteki daralmanın ana belirleyicileri net ihracat ve özel tüketim oldu. Bu arada TÜİK geriye dönük olarak 2016-2019 yılları arasındaki milli gelir rakamlarında revizyona gitti. Yazılı ve görsel medyada; A.B.D.'nin %31,7, İngiltere'nin %21,7, Meksika'nın %18,9, Euro bölgesinin %15 daraldığı ortamda %9,9 küçülme başarı olarak değerlendirilse de karşılaştırılan rakamların aynı bazda olmadığı, elmalarla armutların mukayese edildiği bir süre sonra anlaşıldı. ABD'nin yıllıklandırma usulüyle ülkemizin oranı hesaplanırsa küçülme oranımız %37,4'e çıkacaktı. Yok ABD'nin oranı bizim yöntemle hesaplanırsa A.B.D.'nin küçülme oranı bu defa %9,1 olacaktı. Görülüyor ki algılar, farklı verilerle yapıldığında yanlış değerlendirmeler ortaya çıkıyor. Bu arada OECD'de küçülme oranı (-) %10,9, G7 ülkelerinin de (-) 11,9 olarak gerçekleşti. Küçülmenin sektörler itibarıyla oranlarına gelince; İmalat sanayi (-) %18,4, İnşaat (-)%27, Hizmetler (-)25 oranında küçülürken Tarım sektörü %4 olumlu katkı verdi. Kamu harcamaları büyümeye katkı vermezken dört çeyrekte olumlu katkı yaratan stok artışının oranı %4,6 oldu. Stok artışının dört dönemdir geçmişte olmayan bir süreklilikle artışının ve büyümeye olumlu olumsuz aşırı etkilerinin TÜİK tarafından izah edilmesinde yarar var. Bilindiği üzere bir süredir aşırı kredi artışı teşviki uygulandığından küçülme oranı sınırlandı. Bu kredi artışı asıl etkisini üçüncü çeyrekte gösterecek ve iktisadi faaliyet tekrar ivmeleneyecektir. Dördüncü çeyrekte ise parasal genişlemeden vazgeçilip sıkı para politikasına dönüldüğünden tekrar durgun bir döneme gireceğiz. Pandemi nedeniyle hem yerel hem küresel bazda belirsizlikler yüksek düzeyde kalmaya devam ediyor. Döviz kurundaki gelişmeler büyüme ve enflasyon başta olmak üzere tüm göstergelerde etkisini sürdürecektir. Artık eski krizlerden farklı olarak uzun durgunluk dönemleri bize daha az iş, daha az aş ve daha az gelir olarak yansıtacak. Yani fakirleşeceğiz. Nitekim Dünya Bankasının Türkiye ve Dünya'da kişi başı gelir ortalamalarının 2013-2020 arasındaki gelişimine ilişkin açıklamaları bu fakirleşme sürecini ortaya koyuyor. 2013 yılında 10,782 dolar olan dünyada kişi başı gelir ortalaması 2020 yılında 11,436 dolara yükselirken ülkemizde ise 12,480 dolar olan 2013 yılı ortalaması 2020 yılında muhtemelen yaklaşık 8304 dolara inmiş olacak. 2019 yılında bu tutar 9,127 dolara inmişti.

Enflasyon

Ağustos ayı enflasyon oranları belli oldu. TÜFE aylık bazda %0,86 yıllık bazda %11,77 oranında beklentilerin bir miktar altında arttı. Endeks kapsamındaki 418 maddenin 273'ünde artış gerçekleşti. ÜFE aylık bazda %2,35, yıllık bazda ise %11,53 oranında yükseldi. Böylelikle ÜFE-TÜFE arasındaki makas kapandı. Yıllık çekirdek göstergeler %11 civarına oturdu. Kurdaki değer kayıpları ve enerji fiyatlarındaki artışların maliyet tarafında baskısı devam ediyor. Yıl sonu %8,9'luk tek haneli enflasyon hedefi mümkün görünmüyor. Manşet enflasyonunun yıllık bazdaki seyri 2019 yılı Aralık ayından bu yana (%11,84) ikili hanelerdeki katılığını koruyor. Bir başka deyişle izlenen siyasi kısıtlı para politikası başarısızlığının tabii sonucunu görüyoruz. Para politikasındaki örtülü yetersiz faiz artışı makul reel faiz yaratmadığından Türk Lirasının değer kaybı durdurulamıyor. Yaşadığımız kriz daha önceki (1994, 2000, 2009, 2018) krizlerden farklı. Türk Lirasındaki değer kaybının büyüklüğüne rağmen son açıklanan ihracat rakamlarından görüyoruz ki ihracatımız eski kriz dönemlerinden farklı olarak artmak bir yana azalıyor. (Ağustos ayı %5,7 oranında azalma) İthalat ise aksine kur artışına rağmen ciddi oranda arttı. (%20) Pandemi nedeniyle Turizm sektörünün neredeyse sıfırlanması, Euro bölgesi başta küresel talebin ciddi oranda azalması, sermaye çıkışlarının hızlanması, rezervlerin swap dahil eksi

seviyede seyri, risk primimizin yüksekliği, maliyet yönlü (özellikle kur kaynaklı) artışlar nedeniyle enflasyonun çift hanelerde devam edeceğini gösteriyor.

Gelelim başlığımızdaki kalkınma ve demokrasi konusuna; Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrenciliğimden bu yana hatırladığım saygın akademisyen Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu'nun tespitlerine dikkat çekmekte yarar var; "Türkiye'de güçlü bir kent yoksulu kesim var. Orta sınıf çok azaldı, hemen hemen yok derecesinde. Orta sınıflar demokrasi ve hukuk devletinin garantörleridir. Diğer kesimlerin demokrasi ve hukuk devleti konularında bir talepleri olmuyor. Aksine hukuk devleti kuralları bu kesimlere pahalı maliyetler yüklüyor. Ancak Daron Acemođlu'nun belirttiği gibi hukuk devleti ve demokrasinin de getirisi sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak. Bu nedenle orta sınıfın yaygın olduğu ülkelerde hukuk devleti ve ona dayalı çalışan demokrasiler yaşıyor ve ekonomik kalkınmalar da sürdürülebiliyor. Bugünkü sorun da bu. Demokrasi olmadan hukuk devleti olmuyor. Hukuk devleti olmadan ekonomik kalkınma olmuyor. Hukuk devletini tesis için pahalı da olsa kamu hizmetleri faturalarını ödeyecek, imar yasaları, trafik gibi kurallara uyacak, vergilerini tam olarak verecek ve ancak ondan sonra özgürlük, hukuk devleti ve haklar talebinde bulunacaksınız." Özetle bedavaya demokrasi, bedavaya kalkınma yok.

Yeminli Mali Müşavir M. Saim UYSAL uysalsaim@gmail.com